

Miquel de Moragas i Miquel Botella, Editors

Les Claus de

l'Èxit

*Impactes socials, esportius,
econòmics i comunicatius de*

Barcelona'92

*Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport
Universitat Autònoma de Barcelona
Museu Olímpic de Lausana
Fundació Barcelona Olímpica*

Els autors

Josep Miquel Abad
Enric Truñó
Fidel Sust
Manuel Llanos
Lluís Millet
Miquel Botella
Ferran Pastor
Jordi López
Andreu Clapés
Josep Bertran
Miquel de Moragas
Joan Botella
Faustino Miguélez
Ferran Brunet
Fernand Landry
John MacAloon
Nancy Rivenburgh
Muriel Ladrón de Guevara
Pilar Carrasquer
Núria García
Xavier Còller
Daniel Romaní
Dolors Aparicio

Les Claus de l'Èxit.

Impactes socials, esportius,
econòmics i comunicatius de
Barcelona '92

Les Claus de l'Èxit.

Impactes socials, esportius, econòmics i comunicatius de Barcelona'92

Els continguts d'aquest llibre no podran ser reproduïts, ni totalment ni parcialment, sense el previ consentiment per escrit dels editors.

© Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport
Universitat Autònoma de Barcelona
Edifici B. 08193 Bellaterra (Barcelona, España)

© Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Publicacions
Edifici A. 08193 Bellaterra (Barcelona, España)

Editors: Miquel de Moragas i Miquel Botella
Coordinació editorial: Miquel Gómez,
Esther Martí i Núria Garcia
Disseny de la coberta: Josep M.ª Trias (Quod)

Primera edició: juliol de 1995

Dipòsit legal: B. 30.733-1995
ISBN 84-490-0388-1
Composició: Víctor Igual, S. L.
Impressió: Duplex, S. A.
Enquadernació: Serveis Gràfics 106, S.L.
Printed in Spain - Impres a Espanya

Índex

Joan Antoni Samaranch <i>President del Comitè Olímpic Internacional</i>	7
Presentació	
Pasqual Maragall <i>President del COOB'92</i> <i>Alcalde de Barcelona</i>	9
Introducció	
Josep Miquel Abad <i>Conseller Delegat del COOB'92</i> «Balanç de les realitzacions del COOB'92»	11
Organització dels Jocs	
Miquel Botella «Les claus de l'èxit dels Jocs»	18
Esports	
Enric Truñó «Barcelona, ciutat de l'esport»	43
Manuel Llanos «Així va col·laborar el Comitè Olímpic Espanyol en l'èxit del '92»	57
Mitjans de comunicació	
Miquel de Moragas / Nancy Rivenburgh / Núria Garcia «La imatge de Barcelona'92 a la televisió internacional»	76
Muriel Ladrón de Guevara / Xavier Còller / Daniel Romani «La imatge de Barcelona a la premsa internacional» .	98
Disseny	
Miquel de Moragas «Disseny, logotip i mascota en la promoció i la identitat de Barcelona'92»	115
Jocs Paralímpics Barcelona'92	
Fernand Landry «Els Jocs Paralímpics i la integració social»	130

Política

Joan Botella

- «Els Jocs Polítics. Actors i estratègies entorn dels Jocs Olímpics de Barcelona 1992» 145

Societat

Faustino Miguélez / Pilar Carrasquer

- «La repercussió laboral dels Jocs Olímpics» 155

Andreu Clapés

- «Voluntaris Barcelona'92: la gran festa de la participació» 171

John MacAloon

- «Barcelona'92: un punt de vista des de l'antropologia cultural» 187

Urbanisme

Lluís Millet

- «Els Jocs de la Ciutat» 194

Economia

Ferran Brunet

- «Anàlisi econòmica dels Jocs Olímpics de Barcelona'92: recursos, finançament i impactes» . . . 209

Tecnologia

Jordi López / Ferran Pastor

- «Barcelona'92: les estratègies de la tecnologia» . . . 244

Josep Bertran

- «La imatge de la tecnologia als Jocs Olímpics de Barcelona'92» 260

Epíleg

Fidel Sust

Director General d'Esports de la Generalitat de Catalunya

- «L'herència esportiva dels Jocs de Barcelona» . . . 267

Bibliografia sobre Barcelona'92

- Dolors Aparicio 272

Apèndix

Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport.

Càtedra Internacional d'Olimpisme.

- Fundació Barcelona Olímpica 282

MITJANS DE COMUNICACIÓ

LA IMATGE DE BARCELONA'92 A LA TELEVISIÓ INTERNACIONAL¹

MIQUEL DE MORAGAS,
NANCY RIVENBURGH I NÚRIA GARCIA²

1. PREPARACIÓ I PRODUCCIÓ DE LES IMATGES DE LA SEU OLÍMPICA

La celebració, a domicili, d'uns Jocs Olímpics significa una situació veritablement excepcional per a qualsevol cultura del món i molt especialment, en el cas de cultures d'extensió i difusió internacional limitades.

La celebració dels Jocs constitueix un motor privilegiat per al desenvolupament del sistema de telecomunicacions i dels equipaments comunicatius de la ciutat seu, cosa que influeix decisivament en els processos de canvi dels estereotips i imatges de la seva identitat cultural i política.

Des del període de candidatura, el 1986, el Comitè Organitzador dels Jocs de Barcelona'92 inicià la preparació de la informació per a la projecció internacional de forma planificada

1. Aquest article forma part de la recerca «Televisió Global i Jocs Olímpics: l'experiència de Barcelona'92», dirigida pels doctors Miquel de Moragas (Barcelona), Nancy Rivenburgh (Seattle) i James Larson (Singapur), que analitza la planificació, producció i emissió de les cerimònies inaugurals dels Jocs Olímpics de Barcelona'92 de 28 televisions internacionals.

2. Miquel de Moragas. Catedràtic de Teoria de la Comunicació a la Universitat Autònoma de Barcelona. Director del Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport de la Universitat Autònoma de Barcelona. Autor de *Semiòtica y Comunicació* (1976); *Teorías de la Comunicación* (1982); *Sociología de la Comunicación de Masas* (1984); *Espais de Comunicació* (1988); *Los Juegos de la Comunicación* (1992); *Decentralization in the global era* (1995); *Television in the Olympics* (1995).

Nancy Rivenburgh. Doctora en Comunicació per l'Escola de Comunicacions de la Universitat de Washington. Professora a l'Escola de Comunicacions de la Universitat de Washington.

Núria García. Llicenciada en Ciències de la Informació per la Universitat Autònoma de Barcelona. Investigadora del Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport de la Universitat Autònoma de Barcelona. Col·laboradora científica del Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport. Co-autora de *Television in the Olympics* (1995).

Els autors agraeixen la col·laboració del Comitè Olímpic Internacional (COI), Generalitat de Catalunya, Unió Europea i Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport.

i amb un objectiu estratègic fonamental: millorar la imatge de la ciutat i del país amfitrió i fer-ho des de la necessitat de consensuar aquest missatge entre els distints actors implicats: Govern d'Espanya, Govern de Catalunya (Generalitat), Ajuntament de Barcelona, Comissió Europea, Comitès Olímpics, mitjans de comunicació amb drets exclusius, patrocinadors, etc. S'iniciava una gran tasca de semantització de valors, de definició de la pròpia identitat, per a condicionar el posterior tractament en els mitjans de comunicació internacionals.

En aquest primer «graó» de comunicació se seleccionaren els referents socio-culturals (modernitat, capacitat tecnològica i organitzativa) i geopolítics (Catalunya, Espanya, Europa, etc.) bàsics per a la identificació de la seu; es dissenyaren els primers símbols (logotip i mascota); se seleccionà el model cultural de les cerimònies d'inauguració, de clausura i del recorregut de la torxa; es prepararen les estratègies informatives bàsiques per als mitjans de comunicació propis (llibres, fulletons, guies, vídeos, etc.).

Barcelona es trobà aleshores davant la necessitat, ja coneguda per altres experiències de la cultura moderna, de sintetitzar una realitat complexa a través d'una imatge composta per uns pocs trets pertinents. Des dels seus preparatius, la imatge de Barcelona'92 seguí un procés de selecció de signes d'identitat que va incloure, però també va superar, els valors turístics convencionals (mar, sol, museus, festa, folklore) amb les següents categories i processos de semantització principals:

- Priorització dels signes d'identitat visualitzables i aptes per a la seva expressió fotogràfica i àudio-visual, per exemple la ceràmica modernista, les visions aèries de la ciutat, o representacions de la seva *Sky Line*.
- Selecció d'aquells valors culturals que ja tenen reconeguda una major projecció internacional (per exemple Picasso, Dalí i Miró).
- Utilització d'edificis i monuments singulars com a signes emblemàtics de la ciutat (per exemple l'estadi de Montjuïc, la Sagrada Família, el Monument a Colom, etc.).
- Selecció d'imatges de la cultura popular i del folklore, però també de l'economia, de la tecnologia i del caràcter cosmopolita de la ciutat.
- Selecció d'actors de fama mundial per a representar la identitat de la seva cultura (per exemple els cantants d'òpera Montserrat Caballé i Josep Carreras, o la «top model» Judit Mascó).

Per a entendre aquest mecanisme de creació «d'imatge» també cal fer referència a l'univers semàntic dels ítems ab-

sents. Com en qualsevol procés de promoció o de publicitat van quedar fora d'aquella selecció i semantització, els elements negatius també presents a la ciutat (contaminació, marginació, brossa, carestia, trànsit, soroll, transports, humitat, asfalt, etc.). Però noteu que també s'havien eliminat altres ítems que fa uns anys eren els més habituals a les campanyes promocionals turístiques d'Espanya: braus, flamenc, vi, coloms, folklore, espanyola, alegre, laboriosa, etc. Aquests ítems no es consideraren adequats a la nova imatge, moderna, que es desitjava projectar d'Espanya.

Els mateixos productors de la cerimònia reiteraren³ que el seu projecte consistia en un gran «spot» televisiu que tenia com a finalitat «posar Barcelona i Catalunya al mapa» i canviar els clàssics estereotips d'Espanya («braus, sol i flamenc») que podien haver fet atractiu aquest país per al turisme, però que el marginaven en termes de modernitat, competència industrial i tecnològica i consideració política entre les democràcies modernes.

2. LA SEU OLÍMPICA EN L'ESCENARI MUNDIAL: LES IMATGES DE BARCELONA, CATALUNYA I ESPANYA⁴

2.1. *Espanya i Catalunya en la cerimònia inaugural.* *Interpretació internacional de llurs identitats i relacions*

L'atenció dels mitjans de comunicació internacionals, tant de la premsa com de la ràdio i la televisió, aviat haurien de centrar la seva atenció en un dels aspectes aparentment més conflictius de la identificació política i cultural de la seu olímpica: com interpretar les relacions entre Catalunya i Espanya.

Centrant-nos en la cobertura televisiva de la cerimònia inaugural, proposem de considerar tres elements clau per a comprendre la lògica d'interpretació d'aquella relació.

a) Les cerimònies olímpiques constitueixen el lloc privilegiat per a presentar —i per a canviar— la imatge internacional d'Espanya, de Catalunya i de Barcelona, així com les relacions i identitats.

Pel que fa a Espanya, un dels principals objectius culturals de les cerimònies era aprofitar l'oportunitat per a canviar una imatge que es considerava formada per conceptes

3. Vegeu: Bassat, Lluís (1992), «The Olympics and History's Longest Commercial», *Viewpoint*, November/December, Ogilvy & Mather, Chicago. Bassat, Lluís (1993), *El libro rojo de la publicidad*, Ed. Folio, Barcelona.

4. Totes les cites dels comentaris de les televisions analitzades corresponen a la cerimònia d'inauguració dels Jocs Olímpics '92.

negatius tals com: «endarreriment», «masclisme», «improvisació», etc., expressada a través dels grans tòpics folklòrics del toireig i del flamenc en la seva versió més turística i menys cultural-popular.

Pel que fa a Catalunya, amb una imatge més desconeguda a nivell internacional, els objectius d'imatge es concretaven, més aviat, en la possibilitat de «donar-se a conèixer», de situar-se en el mapa, amb referència política a la seva identitat. La principal preocupació d'amplis sectors de l'opinió pública catalana, fins i tot del mateix govern autonòmic (Generalitat de Catalunya), era que la dimensió internacional de l'esdeveniment olímpic pogués identificar la imatge de la seu, de la cultura i de la seva gent, com a exclusivament «espanyoles», sense mencionar ni fer cap referència a Catalunya, a la seva identitat política, cultural i lingüística.

Pel que fa a la ciutat de Barcelona, seu formal dels Jocs de 1992, els objectius d'imatge van ésser més convencionals dins del que ja ara es denomina «màrqueting de ciutat», estratègia destinada a atraure projectes que incentiven la seva activitat econòmica i el seu desenvolupament. Barcelona es volia presentar al món com una ciutat «moderna», «acollidora d'iniciatives», fruit d'una llarga història que, si més no, es podia combinar perfectament amb la modernitat. Per a Barcelona els Jocs representaven no solament la possibilitat d'aparèixer en el mapa, sinó de fer-ho com una ciutat capaç d'organitzar, i organitzar bé, un dels esdeveniments més complexos i més populars de la nostra època.

b) En els comentaris de les cerimònies olímpiques per part de les televisions internacionals no es produeixen interpretacions conflictives, sinó que més aviat s'adopten posicions que porten implícites solucions positives i interpretacions festives. Aquesta solució positiva també és el resultat d'un «consens» intern entre els organitzadors que acceptaren considerar Catalunya com alguna cosa més que «una part» d'Espanya, i Espanya com una nova societat, moderna, tolerant i democràtica, ja lluny de les condicions polítiques i culturals a què la va sotmetre la dictadura de Franco (1936-1975).

c) Les claus d'interpretació adoptades finalment pels comentaristes depenen d'una complexa relació interpretativa entre les propostes del guió de les cerimònies i els seus interessos «a priori» d'origen cultural, social i polític.

2.2. *Tipologia de posicions davant el fet diferencial català*

A la nostra anàlisi dels comentaris sobre Catalunya i Espanya hem de distingir molt acuradament el que pugui

ésser el resultat de capacitats i especialitzacions professionals de cada un dels comentaristes i el que pugui arribar a interpretar-se com a posicions condicionades per situacions polítiques i culturals més generalitzables del país en qüestió o, almenys, de les seves formes comunicatives de masses.

De la nostra anàlisi dels comentaris de les televisions durant la cerimònia inaugural podem sintetitzar tres posicions principals de les televisions internacionals en relació amb la interpretació de Catalunya:

- Televisions que recullen tant els problemes de la identitat política com els problemes de la seva identitat cultural.
- Televisions que recullen únicament les qüestions de la seva identitat cultural i/o lingüística.
- Televisions que ignoren o marginen molt clarament aquesta temàtica, fet que s'esdevé en pocs casos i en països amb circumstàncies polítiques molt determinades: centralisme, autoritarisme, crisi i conflictes recents de nacionalisme, etc.

Televisions que recullen la relació Catalunya-Espanya tant des del punt de vista polític com des del punt de vista de la identitat cultural

La nostra anàlisi de contingut descobreix un grup de països que es refereixen a totes les diverses àrees temàtiques de la identitat, cultura i política, sense excloure els aspectes polítics més conflictius, d'aquesta identitat i de la seva relació corresponent.

Aquests països es corresponen amb els països europeus, geogràficament i política més propers (Grècia, França, Gran Bretanya), i altres països desenvolupats (Corea, Japó, Canadà), però molt especialment els Estats Units, els comentaristes dels quals demostren el major interès per les qüestions polítiques que defineixen Espanya i la Catalunya contemporània.

A l'inici dels Jocs i de la cerimònia, els comentaristes «més polítics» es preguntaren per tres principals possibles conflictes de la relació Catalunya-Espanya.

- La hipotètica actitud crítica de sectors nacionalistes (catalanistes) del públic respecte a la presència del Rei d'Espanya a la cerimònia.
- La solució política a la presència final dels símbols catalans a la cerimònia (bandera, himne, llengua i folklore).

— Les diverses reivindicacions expressades a favor de l'existència d'un Comitè Olímpic Català (COC).

En tots els casos el conflicte té una solució positiva: «el consens»

Ara bé, els comentaristes que fan menció dels possibles conflictes —i entre els quals significativament no es troben els comentaristes espanyols i catalans— coincideixen a festejar-ne la solució pacífica i festiva de tots i cadascun.

Per als comentaristes de Gran Bretanya (BBC), Estats Units (NBC), Alemanya (ARD) i França (TF1) això és possible pel fet que finalment s'hagin imposat les posicions dels nacionalistes moderats i que, efectivament, ens trobem en una nova Espanya democràtica que ha tornat a respectar l'autogovern i l'expressió de la identitat de Catalunya.

L'aparició i el pas a l'estadi de la delegació espanyola es converteix per a algunes televisions en el punt climàtic de representació d'Espanya, algunes televisions, en canvi, les més allunyades del context europeu, la converteixen en expressió de l'eufòria olímpica sense referències específiques a Espanya. Per als comentaristes que havien anunciat possibles conflictes, aquest és també el moment de celebrar el consens entre Catalunya i Espanya.

Catalunya i Espanya. Diferent bandera però els mateixos colors

A la desfilada es produeix una interpretació que pot resultar molt curiosa per als espanyols i catalans acostumats a distingir perfectament entre les seves diferents banderes, tot i compondre's amb els mateixos colors, roig i groc. Moltes televisions interpreten similituds entre Espanya i Catalunya derivades d'aquesta coincidència de colors.

Els uniformes dels atletes de la delegació del Comitè Olímpic Espanyol, en roig i groc, resulten ésser, al mateix temps, els colors representatius de Catalunya i d'Espanya.

Però aquests colors no representen únicament la nació i l'estat, sinó fins i tot el territori i els temperaments de la gent. El roig i el groc són interpretats per molts diversos països com a expressius de les nostres terres (sol i terra vermellosa), però també del nostre temperament (càlid i passional). Espanya i Catalunya coincideixen així en la interpretació genèrica d'una «terra de passió».

*Interpretar Catalunya en el marc de la història contemporània:
«Franquisme» - «Postfranquisme» - «Democràcia»*

No totes les televisions dels països analitzats es refereixen a les qüestions polítiques que afecten la seu olímpica, però els que ho fan troben en el trànsit de la dictadura franquista (1939-1975) a la democràcia, a l'abans i al després del franquisme, en el lideratge del rei Joan Carles una clau d'interpretació bàsica.

La televisió nord-americana (NBC) destaca pel seu interès, rigor i extensió en el tractament d'aquesta temàtica. La NBC expressa admiració pel valor de la democràcia i l'autonomia recobrades, pel paper «democratitzador» del Rei en la recuperació de les llibertats i per a la tasca de resistència que portaren a terme els opositors democràtics durant la dictadura.

Una forma d'interpretació similar, encara que contextualitzada en l'experiència de les nacionalitats històriques a la Gran Bretanya, és la que també trobem en la narració següent de la BBC:

«D.L.: (...) we've been talking a lot about Catalonia as opposed to Spain, I mean, having lived here and understood it, what do you mean by it, what do we mean by it, is it...was... Catalonia to Spain what Scotland is to Great Britain, sort of?

G.L.: Well a little bit, it all really goes back to the Civil War here when Franco's Spain oppressed a lot of other parts of Spain and, Catalonia being one of them, they didn't allow them to speak their own language and, of course, they tried to fight back and ever since those days, although Franco's now gone, Catalonia still wants, in its way, its independence and its nationality and they regard themselves as their own country (BBC, Gran Bretanya).

*Interpretacions en termes de competència
i liderat entre Madrid i Barcelona*

D'altres interpretacions arriben a considerar les diferències en termes de «competències administratives», mencionant explícitament, la rivalitat de les dues capitals, «Barcelona» enfront de «Madrid»

Quan es fa referència explícita a la rivalitat entre Madrid i Barcelona —Rumanian TV (Rumania), Ostantino (Rússia), TVRI (Indonèsia) i HSV (Austràlia)— ho fan sobretot en termes de competència o de liderat pel que fa a l'economia i societat, més que en termes més estrictament polítics.

*Interpretació política de la diversitat cultural,
de l'espectacle i del ritual de la cerimònia*

La identificació de la identitat política no se circumscriu a les referències més estrictament polítiques o protocolàries (lloc de les banderes i dels himnes), sinó que algunes televisions fins i tot incideixen en la importància «política» de determinades representacions rituals, folklòriques i musicals de la cerimònia.

Així, per exemple, a Gran Bretanya es descobreix que la tensió entre els nacionalismes català i espanyol s'harmonitza en diverses escenes de la cerimònia amb la inclusió d'unes «sardanes» però també d'uns passos de «flamenc», o amb el «consens» o «pacte» musical de la clausura on s'escolta el *Concierto de Aranjuez* (espanyol), però també «El cant dels Ocells» de Pau Casals (català).

Per al comentarista alemany, el que Catalunya recuperà amb la democràcia no fou solament les seves institucions d'autogovern, l'ús públic de la seva llengua, sinó també la llibertat de ballar la «sardana» i de formar «castellers», segons ell prohibits per Franco, la qual cosa no és exactament certa perquè, de fet, l'únic que permeté el franquisme foren les expressions folklòriques de Catalunya enteses com a instruments de simulacre i de substitució de la seva personalitat política.

Sorpresa i acceptació a Llatinoamèrica

La imatge de Catalunya i d'Espanya a Llatinoamèrica, com a conseqüència de les seves importants relacions històriques, culturals i lingüístiques, té unes formes específiques i diferenciades. En la nostra anàlisi de contingut (aplicada a les televisions de Cuba, Colòmbia, Mèxic i Brasil) es descobreix que les reaccions davant les propostes d'imatge de Barcelona'92 es mouen entre dues coordenades principals. En primer lloc, un major nivell de sorpresa que en altres parts del món per la presència —i l'existència— de tanta varietat cultural i lingüística a Espanya, i en segon lloc un interès especial per trobar una interpretació positiva de les relacions Catalunya-Espanya i de les seves diversitats culturals, enteses més com a «suma d'actors» que com a rivalitat i oposició. Tot això, a més, condicionat per la importància del component «festiu» en la interpretació llatinoamericana de la cerimònia olímpica.

«A.P.: Son muy regionalistas los catalanes, si, aquí en Colombia nos quejamos del excesivo regionalismo, allá si que es cierto. Los gallegos, los catalanes se creen colonias independientes, incluso como curioso dato les contamos que hoy en las calles de Barcelona, la organización de los Juegos Olímpicos pidió que se izara la bandera de España. Los catalanes izaron la bandera de Catalunya, no hay una sola bandera de España en la calles de Barcelona, todas las banderas anunciando y saludando el inicio de los Juegos Olímpicos son banderas con los colores de Cataluña, la región que alberga la olimpiada 25 de la era moderna.» (Canal A, Colòmbia.)

Però no són precisament les referències a la identitat cultural catalana o a les relacions entre Catalunya i Espanya el que sembla interessar més els comentaristes llatinoamericans, sinó precisament un fet que es descobreix en el context de la cerimònia i de l'organització dels Jocs: la modernització d'Espanya, els seus canvis i la percepció del seu desenvolupament accelerat.

Interpretacions que eviten (o ignoren) clarament referir-se a la dialèctica Catalunya (Nació) - Espanya (Estat)

Les posicions de major distància o desinterès en relació a la personalitat de Catalunya i de les relacions polítiques i culturals amb Espanya, poden resumir-se en la tipologia de països següent:

a) Països que tenen grans problemes de pluralitat cultural, lingüística o nacional que condicionen políticament els comentaristes. Aquest és el cas, per exemple, de Xina i d'Indonèsia.

b) Països que tenen greus problemes socials o de desenvolupament, la qual cosa incideix clarament sobre l'interès que puguin tenir els seus comentaristes pel problema de les minories nacionals i lingüístiques a Europa. Aquest és el cas, per exemple, d'Egipte, Camerun i Ghana.

c) Països que estan sotmesos a situacions de conflicte social que mitiguen el seu interès per aquestes qüestions d'identitat. Aquest és el cas de l'extrema complexitat de Sud-àfrica, on el Congrés Nacional Africà s'oposa al federalisme. La televisió en aquest país arriba a mencionar que existeixen diferències entre Catalunya i Espanya, però difícilment s'aconsegueix de considerar les dimensions polítiques d'aquesta diferència.

d) Països que es troben vivint transformacions de gran transcendència, amb implicacions nacionalistes dramàti-

ques i que prefereixen centrar la seva atenció en altres aspectes de la cerimònia, la seva llibertat d'expressió i la creativitat (Rússia), la unió dels atletes i el valor de l'olimpisme (Romania o Eslovènia).

e) Països condicionats per una ideologia «oficial» que exclou l'interès pels temes del nacionalisme. Aquest és el cas de Cuba, també de Xina, a on ni «la sardana», ni «els castellers», ni la llengua mereixen comentaris sobre la identitat cultural catalana. L'interès del comentarista se centra més en aspectes com la tradició viva i solidària dels segments culturals, o en l'esforç desplegat pels ciutadans que no pas en el seu origen nacional.

f) Països amb major distància cultural amb Europa i els comentaristes dels quals semblen més interessats en aspectes globals de la cultura catalana —o mediterrània— que en els aspectes específics de la identitat cultural o nacional de Catalunya. En aquests casos destaca l'existència de descripcions molt detallistes junt a interpretacions molt globals dels símbols o espectacles de les cerimònies, aquest és el cas de països com Malàisia, Japó o Corea.

Aquestes tipologies no són entre si excloents, però en el seu conjunt expliquen les interpretacions menys interessades en la identitat catalana. En aquests casos se substitueix l'interès per «Catalunya» per un interès menys polític per «Barcelona ciutat», o s'evita la qüestió conflictiva apel·lant a un concepte nou i doble de «Catalunya/Espanya», d'«espanyol/català» o de «cultura catalana/espanyola».

Autocensura (i llenguatge subtil) en el tracte dels conflictes propis, i llibertat en el tracte dels conflictes aliens

Convé fer una referència final al tractament, certament singular, que feren de la temàtica Catalunya-Espanya les emissores de televisió espanyola i catalana. (TVE per a la cobertura íntegra del territori d'Espanya, i Canal Olímpic, cooperació entre TVE i la televisió catalana TV3, per a la cobertura del territori català.)

Destaca en aquest cas un major auto control dels comentaristes respecte a la naturalitat de les televisions internacionals en tractar els temes presumiblement conflictius sobre les relacions Catalunya-Espanya. La retòrica en la descripció dels conflictes propis es regeix per una doble norma que consisteix a evitar la referència a les qüestions conflictives o a fer-ho en clau d'hipèrbole, sabent que la qüestió es troba en l'ànim dels receptors.

De fet, no trobem referències explícites a la qüestió na-

cional de Catalunya o a la relació amb Espanya, ni en la narració de TVE ni en la del Canal Olímpic en tota la cerimònia inaugural.

2.3. *La imatge de la ciutat de Barcelona*

La imatge de la ciutat de Barcelona es construeix sobre tres bases semàntiques principals:

a) Les connotacions polítiques que conformaven la imatge de Catalunya i d'Espanya no apareixen de forma tan nítida en la imatge de la ciutat de Barcelona que absorbeix, en canvi, significats de caràcter social i històric.

Més que per les seves identificacions polítiques, la ciutat de Barcelona fou vista a través del caràcter de la gent i de les seves singularitats arquitectòniques, artístiques i urbanístiques.

b) Probablement com a conseqüència dels anteriors, el nombre d'ítems definitoris de la seva imatge fou molt més heterogeni i ampli. Mentre que en el cas de Catalunya i Espanya alguns ítems apareixien de forma més generalitzada, en el cas de la imatge de Barcelona les referències es repartiren en un més ampli catàleg d'ítems.

c) Barcelona se situà en el mapa. Gràcies a la influència de l'esport avui és més fàcil ubicar en el mapa algunes ciutats que alguns petits països. En aquest sentit, la celebració dels Jocs a Barcelona constituí una oportunitat excepcional per a la promoció internacional d'aquesta ciutat en el món.

Barcelona: una ciutat per a ésser viscuda

Barcelona apareix als ulls de la majoria de comentaristes com una ciutat fascinant, sobretot pel que fa a les condicions de vida i als atractius que ofereix a qui la visita.

Aquestes referències, que es faran més insistents i entusiastes en els comentaris de la cerimònia de clausura, s'expressen a través de molts diversos ítems, configuren el que podria ésser qualificat com una bona oferta no tan sols turística sinó també per al desenvolupament d'activitats professionals (financeres i industrials).

El famós carrer «La Rambla» es converteix en l'eix principal de representació d'aquesta convivencialitat.

La NBC inicià la seva transmissió de la cerimònia inaugural amb unes imatges de «La Rambla», destacant el fet que la seva part central, la més àmplia, està reservada als viants, mentre que les parts més estretes, les més marginals, estan reservades als cotxes.

Barcelona, síntesi de contrastos

Un altre dels aspectes que semblaren seduir els comentaristes en referir-se a Barcelona fou la condició d'aquesta ciutat d'ésser síntesi de contrastos, en el sentit que hi conviuen factors positius que difícilment poden trobar-se en un mateix lloc i de forma simultània. Barcelona fou interpretada al mateix temps com a jove i vella, com a històrica i moderna, com una ciutat que viu al carrer, però que al mateix temps és ordenada i capaç d'organitzar grans esdeveniments.

«Lo viejo y lo nuevo se mezclan en Barcelona. Las Ramblas, las famosas Ramblas de Barcelona. Usted se está sumergiendo, sumergiéndose en la capital de Cataluña. Nosotros, que ya estamos aquí desde hace algún tiempo, podemos afirmar que es con nuestro mayor orgullo que Cataluña, Barcelona, realizan estos vigesimoquintos Juegos de la Olimpiada de la Era Moderna». (TV Globo, Brasil.)

Aquest contrast també es manifesta en termes geopolítics. Barcelona apareix com una ciutat del nord i com una ciutat del sud, com una ciutat oriental i occidental : «Espanya ha demostrat tenir el millor de l'Est i el millor de l'Oest ... elements nous i elements vells» (Awatef Abd Al-Rahman, Egipte).

Barcelona, una ciutat renovada

Un dels temes més destacats per la premsa internacional durant el període de preparació olímpica fou el de la renovació urbana experimentada per la ciutat de Barcelona. Hi havia motius per a això, donat que les transformacions urbanístiques experimentades per Barcelona en aquest període havien estat realment excepcionals.

Durant la cerimònia inaugural els comentaristes de la televisió també feren referència a aquestes circumstàncies, encara que ho van fer de forma més sintètica, destacant les obres a les instal·lacions esportives —ARD (Alemanya), EPT (Grècia), 2nd channel (Eslovènia), Rumanian TV (Rumania), Ostankino (Rússia), TV Globo (Brasil), CTV (Canadà), 2nd channel (Egipte), MBC (Corea), TVRI (Indonèsia) i HSV (Austràlia)—, especialment la renovació de l'Estadi (57%) i la construcció del Palau Sant Jordi, i en general les transformacions urbanes de la ciutat (29%) —Rumanian TV (Rumania), Ostankino (Rússia), TV Globo (Brasil), Canal A (Colòmbia), Canal 13 (Mèxic), NBC (Estats Units d'Amèrica), CCTV (Xina) i TVRI (Indonèsia)—.

2.4. *L'interès internacional pels aspectes locals de la cultura de la seu*

L'interès pels aspectes més generals i universals conviu amb l'interès pels aspectes més locals o particulars. L'atenció prestada per la majoria de televisions internacionals als aspectes més locals dels diferents actes i representacions folklòriques de la cerimònia inaugural confirma la doble condició «local»-«global» de la cobertura que fan els mitjans de comunicació dels Jocs Olímpics.

Així, per exemple, destaca l'èmfasi dels comentaristes a qualificar l'origen «català», «canari», «madrileny», «andalús», etc. dels diferents cantants i actors que participen a la cerimònia, i com aquest fet resulta ser perfectament compatible amb l'èmfasi al caràcter internacional d'aquestes mateixes figures. La cantant d'òpera Montserrat Caballé, per exemple, és tantes vegades «catalana» com «universal», i la seva imatge suporta perfectament aquesta ambigüitat («catalanitat» i «internacionalitat»).

Tota la cerimònia, en el seu conjunt, estructura el seu discurs en aquest joc doble i subtil de «mundialització» i «localització» dels seus referents.

Tan sols el 21% de les televisions analitzades, incloses Canal Olímpic (Catalunya), TVE (Espanya), Canal A (Colòmbia), i 2nd Channel (Egipte), eviten mencionar o ignoren l'origen català de la sardana. SBC 12 (Singapur) i Rumanian TV (Romania) incorporen la sardana al folklore espanyol. Tota la resta de televisions analitzades mencionen explícitament el seu caràcter «català».

La referència cultural és més àmplia que la referència política. Així, per exemple, el nombre de referències explícites al President del Govern Català (Jordi Pujol, President de la Generalitat) és del 63%, inferior a les mencions a la catalanitat de la sardana (75%) o de les torres humanes (79%), però similar a les mencions al president del govern Espanyol (Felipe González), 67%.

3. LA IMATGE D'EUROPA EN LES CERIMÒNIES OLÍMPIQUES DE BARCELONA '92

Les imatges analitzades fins aquí —Barcelona, Catalunya, Espanya— han de ser completades amb una referència a la imatge d'Europa en els Jocs Olímpics de Barcelona i espe-

cialment en les seves cerimònies d'inauguració i de clausura.

Per a aquesta interpretació hem de tenir en compte els factors següents:

a) La imatge d'Europa ve a ser el resultat d'una estratègia de comunicació, amb diversos camps (semiòtics) d'aplicació, des de les campanyes de premsa i de relacions públiques, fins a la intervenció en el disseny de les representacions escèniques i protocolàries de les cerimònies olímpiques. Tot això de forma articulada amb els Jocs Olímpics d'hivern celebrats el mateix any a Albertville (França).

b) La imatge d'Europa projectada en els Jocs fou un reflex fidel dels límits i condicions en què es desenvolupa en l'actualitat la imatge de la Comunitat Europea.⁵ En els Jocs, per exemple, també es varen posar de relleu els objectius tecnològics i econòmics de la Comunitat, destacant la campanya de promoció del seu programa de televisió d'Alta Definició (HDTV).

c) La imatge d'Europa que es projectà a Barcelona hagué d'enfrontar-se amb la dificultat de resoldre una possible confusió entre la idea d'Europa com a globalitat, i la idea d'Unió Europea, com a entitat econòmica i entitat política de 12 estats europeus. La idea de cultura europea desborda, a més, els límits de la ja antiga «Europa dels 12». Aquesta delimitació insuficient no només va poder determinar la insatisfacció entre els països europeus no comunitaris, sinó que plantejà un problema d'adequació entre la identitat política europea (Unió Europea) i la seva identitat cultural.

d) La imatge de la Unió Europea trobà unes dificultats especials en el marc dels Jocs Olímpics, dominats per la centralitat que les «nacions-estat» tenen en la construcció de les mitologies de representació esportiva i de representació protocolària —Comitès Olímpics Nacionals— pròpia del Moviment Olímpic. De fet, la «Unió Europea» no va actuar en els Jocs Olímpics com una nació entre nacions, ni desfilà com a tal en la parada dels atletes.

e) Finalment, també hem de tenir en compte que aquesta imatge es projectà en un moment de grans canvis històrics, amb dificultats de consolidació del procés dels mateixos «12» (Tractat de Maastrich), amb expectatives no resoltes d'ampliació de la Unió (Àustria, Suècia, etc.) i davant el trenca-ment de la divisió històrica entre Est i Oest, amb la corresponent obertura de noves relacions europees.

En aquestes condicions la idea d'Europa es mogué sota el

5. European Parliament (1993), *Reflection on Informations and Communication Policy of the European Community*, R.P. 1051/93, Brussels.

risc de semblar davant la resta de comunitats internacionals com una «comunitat competitiva», com «un mercat» o encara com una identitat política indefinida i incompleta. L'aspecte positiu d'aquesta indefinició, la idea de comunitat de futur, de suma d'esforços i de cooperació, on podria trobar-se el seu màxim exponent promocional i d'imatge, no trobà finalment el seu millor lloc en la complexa estratègia d'imatges geopolítiques de Barcelona'92

3.1. La idea d'Europa en els guions oficials de les cerimònies d'inauguració i de clausura

La Comunitat Europea, a la qual pertany Espanya, havia quedat al marge d'un dels grans símbols i rituals dels Jocs Olímpics: el recorregut de la torxa. La torxa olímpica havia arribat a Catalunya procedent d'Olímpia (Grècia) per mar fins a l'antiga colònia grega d'Empúries. S'inicià aleshores un llarg recorregut per les principals capitals d'Espanya i per les ciutats de Catalunya. Aquest recorregut tenia com a objectiu estratègic estendre i ampliar, més enllà de la ciutat de Barcelona, el sentiment de participació. Però la torxa no visità les capitals europees.

Les coses foren diferents amb les cerimònies d'inauguració i de clausura on la Unió Europea sí que va tenir un protagonisme i una participació en la negociació del seu contingut, en la inclusió d'uns episodis expressament proposats per a la representació d'Europa i de la Unió Europea.

El resultat fou la construcció d'una imatge complexa del conjunt «Barcelona-Catalunya-Espanya-Europa» i la seva projecció en el gran aparador promocional de cultura i d'identitat que constitueixen les cerimònies olímpiques

Europa en la cerimònia de clausura

Les referències a Europa en la cerimònia de clausura es limitaren a una presència —no molt destacada— de la seva bandera, resultat d'una negociació complexa.

Per a la cerimònia de clausura s'instal·laren a l'Estadi cinc màstils, en el centre se situaren —ja enarborades— les banderes d'Espanya (en el centre) i les de Barcelona i Catalunya. S'iniciava així, amb dos màstils buits, la desfilada de les banderes de tots els països pel centre de l'Estadi. Encapçalaven aquesta desfilada cinc banderes, de dreta a esquerra, les banderes de Barcelona, Catalunya, Espanya, Unió Europea i Olímpica. Sonava a l'estadi «l'Himne a l'alegria». Tancava la desfilada la bandera espanyola, que desfilant sola, creuava

tot l'Estadi en situació preeminent per a ser captada per les càmeres de televisió. Reunides totes les banderes en l'escenari, arribà el moment d'hissar amb tota solemnitat en el grup dels 5 màstils i als acords dels himnes nacionals corresponents, les banderes de Grècia i d'Estats Units en commemoració de la primera (Atenes, 1896) i la pròxima Olimpíada de l'època moderna (Atlanta, 1996).

La bandera de la Unió Europea, únic símbol europeu de la cerimònia de clausura va rebre, doncs, un tracte protocolari «ascendent» (de dreta a esquerra), en relació amb les de Barcelona, Catalunya i Espanya, però també podem dir que va rebre un tracte escènic menor del que s'atorgà a la bandera de Barcelona o a la bandera de Catalunya.

Tota la resta de la festa de clausura es va concebre i fou qualificada pel guió oficial més com a «mediterrani» que com a específicament europeu.

Europa en la cerimònia d'inauguració

A diferència de la cerimònia de clausura, la cerimònia inaugural havia reservat uns segments o episodis per a representar la identitat europea. Aquests episodis es trobaven en la tercera part, sota el títol de «Música i Europa», que constava de tres segments: Torres humanes (Els Castellers), Òpera, Himne d'Europa: «Himne a l'alegria». L'últim d'aquests segments s'acabava amb un gran castell de focs artificials, que remarcava la interpretació de l'himne europeu.

Després de la nostra anàlisi de contingut podem afirmar que les referències a Europa, encara que foren generals, no arriben a assolir —en cap dels tres segments— el protagonisme i la centralitat que sí que va obtenir, per exemple, el referent «Catalunya», en la representació de «les sardanes» o en els mateixos «castellers» el protagonisme dels quals compartí Europa amb Catalunya.

Aquesta moderada atenció pel fet europeu té una doble explicació. La primera pot trobar-se en l'estructura de la narració de la cerimònia, que no aconsegueix situar el fet europeu en el centre del seu discurs, i la segona en la major atenció de les televisions internacionals pels aspectes més locals de la narració i del context en què aquesta es desenvolupa.

El segon segment europeu de la cerimònia inaugural en importància fou el dedicat a «l'Himne a l'alegria». Com veurem, són majoria les televisions que mencionen el referent Europa durant els seus comentaris a aquest segment, encara que també es cert que ho fan de forma molt descriptiva i com

un comentari de passada a altres aspectes de l'espectacle que s'està desenvolupant.

Finalment, el segment dedicat a l'òpera, 13 minuts i mig força llargs, on per cert només actuen cantants espanyols, no aconsegueix evocar la idea d'Europa, malgrat les indicacions oficials: «La música que Europa creó para el universo», «Un claro exponente de la cultura europea» (*Cerimònia Inaugural, Guia per a periodistes*). El segment de l'òpera més aviat evoca la idea «d'art culte» que es barreja amb l'esport en la cerimònia inaugural, i que actua més com un signe de prestigi per als organitzadors —catalans i espanyols— que com un signe d'identificació d'Europa i de la seva cultura. Les úniques televisions, entre les analitzades, que van esmentar el significat europeu de l'òpera van ser Televisió Espanyola (TVE) i Tele-Rebelde de Cuba.

3.2. «L'himne a l'alegria». Les bengales de la confusió

El guió de la cerimònia havia previst per a aquest segment un final de festa important amb la participació dels espectadors que il·luminarien les seves pròpies bengales formant les estrelles d'Europa sobre una gran cobertura blava en què es convertiria la grada de l'estadi: «En el cielo del Estadio se iluminan las estrellas de Europa» (*Guia Oficial de la cerimònia inaugural*).

Al marge de les instruccions rebudes, els espectadors començaren a il·luminar les seves bengales quan entrà a l'estadi la torxa olímpica. Fent ús de les mateixes (bengales) des d'aquest moment fins a la fi de la cerimònia, bellugant-les a deshora, llançant-les de forma festiva als atletes presents en el centre de l'estadi, en definitiva desvirtuant la força visual prevista per a aquest segment i, no cal dir-ho, perdent la referència a Europa prevista amb aquesta participació dels espectadors.

Algunes televisions —Espanya (TVE) i Alemanya (ARD)— explicaren el contingut d'aquesta escena i narraren aquesta circumstància: «¡Ei, aquí nos vuelan las linternas por la cabeza!» (ARD, Alemanya)

El Canal 13 de Mèxic descriu el fenomen lluminós i el seu significat europeu, però no la circumstància de la «transgressió» per part dels espectadors: «Mientras tanto el Estadio Olímpico ha tomado un color azul ... cada espectador sostiene un pequeño tubo de plástico flexible y lo partirá como si se tratara de un palo y en el interior del tubo se mezclarán los líquidos produciéndose, según su ubicación de los espectadores, un estallido de luces fluorescentes azules o

amarillas (...) Estas bengalas forman un gigantesco mosaico de luces, las doce estrellas doradas sobre fondo azul de la bandera europea. Hoy Barcelona se ha convertido en la europeización con estos Juegos Olímpicos y con esta inauguración. Un homenaje a estos doce participantes del mercado común europeo». (Canal 13, Mèxic).

En general, les referències a Europa en aquest segment —que es produeix en el context d'eufòria del final de la cerimònia— són de caràcter descriptiu o simplement enunciatiu. De fet, les referències a la Comunitat Europea són tan freqüents com les referències a l'edat i al nom del nen encarregat de cantar aquest himne.

Diverses televisions —CTV de Canadà, NHK del Japó, Rumanian TV de Romania, Ostankino de Rússia, Canal 13 de Mèxic, i sobretot ET 1 de Grècia— amplien la seva menció a Europa i al seu himne amb referències als valors d'universalitat, unitat i solidaritat, etc., més d'acord amb l'esperit olímpic i definits com «los buenos deseos de Europa en favor de la fraternidad universal» (*Guia Oficial de la cerimònia inaugural*).

3.3. *Torres humanes («els castellers»)*. Folklore català per a un homenatge a Europa

Ja hem dit que el segment que incità més evocacions a Europa fou el segment d'«Els castellers» en el qual, seguint la tradició catalana, un grup de persones de diverses edats construeixen una torre humana, en aquest cas s'aixecaren 12 torres en representació dels 12 estats de la Unió Europea.

L'anàlisi dels comentaris de les televisions internacionals a aquest segment ens permet d'identificar fins a quatre posicions envers Europa i la Unió Europea:

- a) Televisions que no mencionen Europa i que centren tota la seva atenció en els aspectes catalans o propis de la representació folklòrica d'«Els castellers».
- b) Televisions que mencionen en alguna ocasió Europa, però que centren principalment la seva atenció en els aspectes catalans de l'episodi.
- c) Televisions que mencionen (valoren) tant els aspectes relacionats amb el folklore català com l'evocació europea d'aquest segment.
- d) Televisions que mencionen exclusivament o prioritàriament Europa durant el segment d'«Els castellers».

Des del punt de vista de l'atenció visual pot dir-se que la majoria de televisions (75%) respecten íntegrament aquest segment sense introduir talls publicitaris o d'altre gènere. A part de la NBC, que ofereix les seves pròpies imatges de pràc-

ticament tots els segments, la televisió japonesa va oferir les seves pròpies imatges de la construcció de les torres tractant d'oferir el millor detall i dramatisme.

Únicament 5 televisions —Bandeirantes de Brasil, CTV de Canadà, TVA del Quebec, Canal Olímpic de Catalunya, SABC de Sud-àfrica i Canal 13 de Colòmbia —introdueixen talls en les imatges televisives d'aquests segments encara que aprofitin posteriorment alguns fragments d'aquestes escenes per a comentar el seu significat.

3.4. *Europa. Altres referències*

El concepte Europa, o Unió Europea, sols és objecte central de la narració en casos molt excepcionals. Les mencions a Europa consisteixen, en la majoria dels casos, en el que podríem anomenar referències tangencials, que es fan arran de la narració d'altres aspectes més fonamentals. Això és així fins i tot en la part europea de la cerimònia inaugural, la titulada «Música i Europa».

Excepcionalment, algunes televisions mencionen el caràcter europeu dels actors de la cerimònia (Colòmbia) o dels atletes participants (Eslovènia) i també són pocs els casos en què es fan referències polítiques, com per exemple, la menció a la presència en la tribuna d'autoritats com Jacques Delors.

De fet, la Ràdio Televisió Olímpica (RTO) va oferir un sol primer pla televisiu del dirigent comunitari durant el segment d'«Els Castellans», enfront de 29 primers plans del Rei de Espanya (21 amb la reina Sofia al costat), 11 de Felipe González i 7 de Jordi Pujol.

Únicament dues televisions (Catalunya i Quebec) mencionaren expressament Jacques Delors, i encara ho van fer de manera molt marginal o tangencial.

4. LA CULTURA MEDITERRÀNIA EN ELS JOCS OLÍMPICS DE BARCELONA'92

Els Jocs de Barcelona'92, si parem esment en les seves propostes culturals i simbòliques principals, poden qualificar-se pròpiament com «els darrers Jocs Olímpics del Mediterrani».

Els principals actors i organitzadors d'aquests Jocs, des dels primers passos de la candidatura, se sentiren còmodes amb la idea d'expressar els valors mediterranis com un punt de partida i com un denominador comú del seu programa cultural.

Aquesta centralitat, o protagonisme del «fet mediterrani», pot explicar-se per tres motius principals:

a) Per l'evidència que els Jocs Olímpics són un fenomen esportiu i cultural les arrels històriques del qual es troben en el Mediterrani i més específicament en la cultura grega. Els projectes i la concepció «olímpica» de Barcelona'92 sorgiren d'una actitud de gran respecte al protagonisme de Grècia en la història olímpica, prestigi que fins i tot augmentà quan es va saber que Atenes no organitzaria els Jocs del Centenari el 1996, sinó que la ciutat nord-americana d'Atlanta havia estat l'escollida per a aquesta efemèride.

b) Perquè els creatius culturals de Barcelona (gestors culturals, publicitaris, dissenyadors, relacions públiques, comunicadors, actors, etc.) necessitaven un marc internacional en el qual identificar la identitat de Barcelona, de Catalunya i d'Espanya i de les seves respectives relacions. I aquest marc internacional el representava més universalment la idea «mediterrània», àrea comuna de cultures, que la idea d'Europa, present com hem vist en les cerimònies olímpiques de forma més política, més burocràtica i d'acord amb una campanya pactada prèviament entre els Organitzadors i la Comunitat Europea.

c) Un tercer motiu que impulsava l'ús de la idea de «mediterraneïtat» en els rituals olímpics i en els programes culturals de Barcelona'92 pot trobar-se en el fet que aquest concepte facilitava l'establiment del consens entre els diferents actors polítics implicats en l'organització. Cal tenir present que tant la representació dels símbols nacionals (o polítics) com la dels símbols culturals i folklòrics d'Espanya, Catalunya i Barcelona en els Jocs i especialment en les cerimònies d'inauguració i de clausura, van ser el resultat d'una negociació important i d'un consens entre les institucions representatives. Tot això sota la pressió de la major concentració de mitjans de comunicació internacionals de la història i davant una opinió pública de Barcelona que no hagués acceptat un tracte disminuït dels seus símbols culturals i polítics.

Quines foren les formes simbòliques, els continguts, les expressions estètiques, els escenaris utilitzats per a aquesta representació? Proposem posar la nostra atenció en dos casos principals: el disseny dels símbols i la representació teatral de les cerimònies.

4.1. Un disseny olímpic mediterrani

Ja en l'etapa de candidatura la idea de mediterraneïtat es troba present en la majoria de propostes i projectes de dis-

seny. L'elecció de la mascota i del logotip de Barcelona'92, el disseny de la seva torxa, varen estar marcats des del principi per aquest referent «mediterrani».

A la mascota de Barcelona'92, el Cobi, hom li reconeix una virtualitat principal: la de ser al mateix temps un disseny de qualitat (comercial) i avantguardista, en clara ruptura amb el conformisme acrític de la cultura comercial anglosaxona, fins ara habitual, en el món de l'esponsorització esportiva i olímpica.

Cobi, que recull la torxa de Waldi (Munic'72), Amik (Montreal '76), Misha (Moscou'80), Sam (Los Angeles'84) i Ho-dori (Seül'88), va néixer de la cultura barcelonina i de la influència de l'art d'avantguarda, especialment de l'estil picassà. El Cobi, informal, entranable i divertit, fou el resultat del primer consens en la producció simbòlica dels Jocs de Barcelona (Moragas,1992).

El símbol de la seu, disseny de Josep Maria Trias, que actuaria com a element bàsic del conjunt de la identitat de Barcelona'92, representa el punt de partida per al desenvolupament posterior de tot un conjunt d'intervencions en altres terrenys com la senyalització, el «look», la papereria, els cartells, la publicitat, etc. El logotip fou qualificat immediatament com un «logotip mediterrani». Diversos indicadors suggerien aquesta connotació.

En primer lloc els colors, referent bàsic de l'estètica mediterrània. El blau s'interpreta com un símbol del mar i del cel, el groc s'assimila a la interpretació del sol, i el vermell, per la combinatòria sol-sang, evoca en molts comentaristes la idea de passió, qualitat humana, amistat de les gents «del sud».

En segon lloc i per primera vegada en la simbologia olímpica, apareix la reproducció simbòlica d'un cos humà en moviment, cosa que expressa els conceptes humanistes del clasicisme.

4.2. *La mediterraneïtat en les representacions teatrals de les cerimònies*

El «show» principal de la Cerimònia Inaugural, 15 minuts de durada, es titulà precisament «El Mediterrani, Mar Olímpic». La producció teatral correspongué al grup teatral avantguardista català «La Fura dels Baus», la música creada per a aquesta peça dedicada al Mediterrani era obra del japonès Sakamoto, 1.200 actors en escena. Tot el terreny de l'Estadi cobert per una immensa tela blava representativa del Mar Mediterrani.

La cerimònia de clausura es caracteritza històricament

per facilitar la participació, la comunió entre els atletes que ballen i es desplacen lliurement per l'Estadi, sense distinció de nacions, fora de la formalitat o ritual que imposen la desfilada de la cerimònia inaugural i altres rituals tradicionals com l'encesa de la torxa, els juraments i els discursos.

Per a la celebració d'aquesta festa els organitzadors de Barcelona'92 proposaren dues escenes principals «el foc de la festa», representació teatral bàsica de la cerimònia i «viva la fiesta», concert de rumbes per a concloure els Jocs de Barcelona. El guió de la cerimònia qualifica aquestes escenes, de forma explícita, com a representacions de la cultura mediterrània.

La rumba de comiat també és interpretada com una exhibició de la cultura i del temperament mediterrani: passional, alegre, humanista, espontani. Aquesta celebració de la vitalitat, la passió i la creativitat de la cultura mediterrània fou, probablement, l'aspecte més positiu de la imatge de la seu dels Jocs de 1992, especialment en la televisió internacional.